

ANNA BOSCH I PARERA

Antònia Quinquer. Una veu de dona des de la Barcelona de principi de segle

Introducció

El treball que teniu a les mans intenta ser una aproximació a la vida i al pensament d'Antònia Quinquer, una dona jove de classe mitja baixa de la Barcelona de principis de segle. El material utilitzat és únicament i exclusiva la correspondència que ella va mantenir amb Rossend Serra-Pagès, professor de l'Escola d'Institutrius de Barcelona, entre 1909 i 1921¹. Existeixen altres itineraris pels quals seria possible trobar més informació sobre Antònia Quinquer però he optat per centrar-me només en la correspondència esmentada que em sembla prou interessant.

Aquesta correspondència ens ofereix molta i diversa informació més enllà dels fets que en ella es descriuen, per exemple, el caràcter de la relació alumna-professor o la imatge que l'autora vol donar d'ella mateixa. Podem trobar-hi també elements de la seva personalitat que ens aporta de manera inconscient a través de l'ús que fa de les paraules i de les formes d'expressió que utilitza.

Confesso que m'he deixat guiar per la intuïció i per les reaccions i associacions d'idees que em produïa la lectura de les cartes d'Antònia Quinquer. Així doncs, la visió que donaré d'aquesta dona que va deixar coses escrites sobre ella mateixa a principis de segle, és una visió del tot subjectiva, producte del meu interès per retrobar en ella

molts dels elements que avui a mi em preocupen i em mouen a reflexionar.

En la documentació de Rossend Serra-Pagès que he consultat, hi havia cartes escrites per una vintena de dones més. He triat l'Antònia Quinquer perquè tenia cartes suficients com per donar una idea de la seva personalitat, però no excessives (que haurien allargat molt el treball) i perquè el gruix de les cartes està datat entre el gener de 1.909 i el desembre de 1.910, un espai relativament curt de temps que permet centrar-les millor. I sobretot perquè la seva sinceritat i els seus dubtes em varen agradar.

He buscat referències sobre l'Escola d'Institutrius però no n'he trobades i he pogut constatar que ni l'Enciclopèdia catalana es fa ressò de la seva existència; només s'hi refereix de passada en l'apartat dedicat a Serra-Pagès que fou professor d'aquesta i altres escoles. Tampoc en la Guia de dones de Barcelona, recentment publicada per l'Ajuntament de la ciutat, he trobat ni una ratlla que deixés constància històrica d'aquesta «escola de senyoretas» i del paper que va tenir en l'accés a l'educació laica de les noies benestants de Barcelona.

Estructura de la correspondència

La carta del *11-1-1909* és un primer contacte on l'autora tempteja la disponibilitat del professor a establir correspondència. En les següents cartes del *17-1-1909*, del *20-1-1909*, i el *2-2-1909* ja entra en debat: dona les seves opinions i discuteix les del mestre amb arguments cada vegada més agosarats. Segueixen set mesos de silenci (potser s'han perdut algunes cartes?). A la següent carta del *2-9-1909* ja s'ha acabat el debat. Ella es manté en el seu lloc però reconeixent l'autoritat del mestre. Un mes més tard (carta del *10-10-1909*) qualifica d'utòpiques les pròpies il·lusions, però no se la veu disposada a renunciar-hi. Venen a continuació unes cartes curtes amb objectius molt concrets: el *9-11-1909* comenta qüestions acadèmiques

relacionades amb l'Escola, el 4-12-1909 explica els seus intents frustrats de trobar feina. Un altre parèntesi de silenci de cinc mesos fins que a la carta del 3- 5-1910 demana orientació per a estudiar anglès. Mig any més tard escriu de nou (27-10-1910) per a tornar un llibre que el mestre li ha deixat. Segueix la carta del 24-11-1910 on parla de la recopilació de cançons populars que està fent per encàrrec de Serra-Pagès. Tot seguit, el 30-12-1910 li demana al mestre classes de «Teneduría» ja que el seu pare l'obliga a estudiar-ne. Ja no trobem correspondència fins tres anys més tard, el 20- 9-1913 quan Antònia li envia al mestre una postal durant l'estiu. Segueixen vuit anys de silenci fins a trobar l'últim escrit datat el 24-11-1921, on la noia agraeix el condol que el mestre li ha expressat per la mort del seu pare.

La utilització del llenguatge

A fi d'estudiar millor de quina manera l'Antònia utilitza el llenguatge s'ha fet un buidat de les cartes, seleccionant les paraules, quantificant-les i agrupant-les segons la funció que acompleixen. De l'anàlisi es desprèn que els verbs més freqüentment utilitzat en relació a ella mateixa són *pensar*, *haver de* i *tenir*². El verb que més apareix és *tenir* que li serveix alguna vegada per expressar què vol: «*tinch pensat fer*», «*tinch resolt*», o fins i tot lligat a la idea de desig «*tinch un gran desig (de conèixer bé la llengua catalana)*». *Pensar* l'utilitza també alguna vegada per expressar la seva voluntat o una decisió: «*penso regalar al meu germà*», «*un jove amb les qualitats que jo penso*», «*havia pensat aprendre*»... En canvi, *voler* i *desitjar* només apareixen en comptades ocasions: *Vull*, només es troba tres vegades, dues de les quals lligat a *dir* i una altra a *aprofitar bé*: *voldria aprofitar bé* i *voldria dir*. *Desitjo*, apareix en dues ocasions: *desitjo que sigui ab un sol tomo (un diccionari)* i *desitjo una solució rahonable*.

La primera persona del pronom personal nominatiu apareix en tota la correspondència i és un element fonamental del seu estil³. També l'ús del pronom personal acusatiu en primera persona és constant; l'he

detectat 156 vegades. Ella està present en primera persona en tota la correspondència i en cap moment ho intenta dissimular amagant-se entre les paraules.

Sense utilitzar gairebé les paraules *desig* o *desitjar*, és capaç d'expressar uns desitjos, uns somnis, unes idees, uns projectes que presenta com a seus, acompanyada aquesta pertinença per una contundent afirmació d'orgull. L'adjectiu possessiu en primera persona va lligat a una relació de persones, coses, idees, sentiments...⁴ que ella considera seus i que expressen clarament el context en el qual transcorre la seva vida. Podriem descriure-les agrupades en diferents blocs: a) les seves opinions, b) els seus objectius i projectes, c) la seva formació, d) les seves companyes i professores, e) els seus defectes, f) la seva família. Curiosament no apareix el possessiu lligat a la paraula «mestre», referint-se a Serra-Pagès. Les coses que ella descriu com a seves configuren el patrimoni personal i humà que determina aquest «jo» tan explícit en la correspondència.

Qui és ella?

Té poc més de vint anys i és filla d'un comerciant o petit industrial de Barcelona. Viu amb els seus pares al carrer Cristina, número 8, 3er. 3a., prop de la plaça Palau i té dues germanes casades -una d'elles, la Paulina, serà vídua l'any 1921- i un germà. La família sol anar a estiuejar a Núria o al Ripollès cada any. El 1913 estiueja a «Font Santa» un paratge de muntanya que podria situar-se en aquesta zona.

Assisteix a l'Escola d'Institutius durant els cursos 1908/09 i 1909/10, encara que diu no tenir cap assignatura examinada, o sigui que deu assistir-hi com a oient. Tot i això cal dir que els estudis oferts per l'Escola no eren oficials.

S'expressa bé en català (les cartes són escrites en aquest idioma) però vol aprendre'l millor i per això anima d'altres companyes seves a fer-ho a fi d'obtenir el nombre suficient d'alumnes que faci possible

una classe de català a l'Escola d'Institutrius. Coneix el francès fins al punt de donar-ne classes particulars. Havia començat a estudiar anglès amb un «passant» que treballava pel seu pare i més tard ho torna a intentar amb una professora particular, la Srta. Wandrey.

Hauria volgut estudiar música, però els seus pares no li varen permetre, així i tot en té prou coneixements per a recollir cançons populars i harmonitzar-les amb una certa dificultat. Aquesta feina que realitza a la tardor-hivern de 1910 la fa per encàrrec del professor Serra-Pagès. Ha estudiat també «Corte y confección» i ho domina suficientment bé per a donar-ne classes durant una temporada.

Li agrada llegir i a falta d'altres lectures millors confessa haver-se empassat totes les novel·les rosa que tenien les seves germanes més grans.

Finalment, el seu pare li exigeix que estudiï «Teneduria de Libros» per a treballar en el negoci familiar. Per a ella representa abandonar els somni d'una vida independent, però se sent obligada a fer-ho.

Relació amb el professor Serra-Pagès

Antònia Quinquer assisteix a l'Escola d'Institutrius i és alumna del professor de geografia, Rossend Serra-Pagès. Tot i que pot parlar amb el professor a classe, allà no li sembla un lloc adequat per a plantejar-li una sèrie de dubtes i consideracions sobre el seu futur. Per això decideix escriure'l. Primer tempteja la situació i després quan troba una bona resposta del professor li planteja les seves preocupacions. No vol que els pares sàpiguen res dels seus projectes i per això li demana que l'escrigui a casa d'una amiga, la Maria Vidal. El professor accepta aquesta complicitat i l'Antònia aconsegueix sentir-se còmoda per a expressar-se clarament.

Tot i el gran respecte que li inspira Serra-Pagès i l'autoritat moral que ella li concedeix, l'Antònia no dubta en contradir l'opinió del mestre

defensant amb arguments de tota mena la pròpia opinió sobre ella mateixa, el paper social de les dones, i la societat de l'època. Aquest és el tema del gruix de la correspondència datat entre el gener i el desembre de 1909.

És en aquest punt, al desembre de 1909, quan ja han intercanviat unes quantes cartes, que Antònia li dona al professor el tractament de «mestre i amic». Considera que se l'ha guanyat per l'actitud que té envers les alumnes, sense pretensions, i perquè sap donar bons consells per a viure en societat. Valora també que el professor a classe «*no es fa tèmer*». S'excusa de no haver-li manifestat abans la seva amistat degut a «*l'encongiment que sofrim les senyoretes d'aquest país, per culpa nostra... o dels altres*».

Paral·lelament a la correspondència, el professor li passa llibres que ella té molta cura a tornar-li. En diverses ocasions Antònia li demana referències bibliogràfiques (diccionari castellà-català per a regalar al seu germà, diccionari castellà-francès, obres clàssiques i modernes de la literatura castellana per a una amiga francesa, i una bona edició d'«El Quijote»).

En algunes cartes Antònia parla de la classe de geografia. En una ocasió (10-10-1909) convida el professor a explicar els viatges que ha fet durant l'estiu i afegeix: «*(les deixebles) tindrem en molta estima com sempre, tot quan vosté expliqui sobre qualsevol ordre de qüestions*» i en una altra li demana repetir l'excursió que varen fer a l'observatori astronòmic (9-11-1909).

A partir de l'octubre de 1910 sembla que estableix algun tipus de relació amb la Dolors, la filla del mestre que pateix una malaltia important. Aquesta relació torna a aparèixer documentada l'any 1921 quan l'Antònia es planteja visitar-la a Ripoll, on la noia s'estava per motius de salut. Sembla que Serra-Pagès tenia interès en que les alumnes establissin relació amb la seva filla, ja que altres alumnes de Serra-Pagès també fan referència en les seves cartes a la filla del mestre.

L'octubre de 1910, l'Antònia col·labora amb el mestre recollint cançons populars. Diu que n'ha recollides quaranta i que les està harmonitzant. La major part d'alumnes de Serra-Pagès que tingueren correspondència amb ell, li aportaven dades per als seus estudis sobre folklore català recollint material a les comarques on residien, treballaven o estiuejaven. L'Antònia no valora gens la gran quantitat de cançons que ha recollit (presumiblement del Ripollès) i en canvi es mostra molt descontenta amb ella mateixa en la feina d'harmonitzar-les.

Quan la noia necessita una professora d'anglès recorre al mestre i ell li proporciona la professora que buscava; al maig de 1910 ja pot començar a estudiar amb ella.

El desembre de 1910, quan es veu obligada a aprendre «Teneduria» li demana a Serra-Pagès que li doni classes particulars intensives. Ara, li diu, ja pot escriure-la a casa dels seus pares «*com que ja no's tracta de filosofies ...inútils*»; una certa decepció en no haver pogut canviar la realitat que no li agrada. Destaca, d'altra banda, la seva preocupació per tal que el mestre no se senti obligat a acceptar les classes si té massa feina «*li prego que ab tota llibertat resolgui*», «*no puch consentir que'l meu egoisme fos causa de que V. es sacrificués*».

A partir d'aquest moment s'interromp la correspondència, no pas la relació, ja que l'estiu de 1913 l'Antònia li envia una postal al professor, i el novembre de 1921 ella li respon al condol que ha rebut per escrit del mestre per la mort del pare. Sembla, doncs, que la relació va continuar, si més no es va mantenir formalment.

El debat amb el mestre: l'opinió que li mereixen els homes i el matrimoni

L'Antònia explica que fins als 15 o 16 anys considerava els homes uns tirans i volia humiliar-los. Desitjava que les dones els avancesin en tot. I no té cap problema en explicar-ho al professor. Però afegeix:

«aquestes tonteries ja no les conservo». Afirmar que ara ja no pateix d'androfòbia i s'ha convençut que hi ha nois bons i dolents igual que hi ha noies bones i dolentes. Accepta, doncs, que la seva actitud respecte als homes era fòbica utilitzant una paraula que sembla estranya en el seu llenguatge col·loquial. Potser aquest era un tema candent en aquella època i la paraula es va difondre. Lògicament no devien ser les dones les qui utilitzaven una paraula que desqualificava qualsevol pensament crític sobre el gènere. L'anàlisi de l'ús d'aquesta paraula ens podria portar a seguir les petjades de la contraofensiva patriarcal davant el sufragisme de primers de segle. En aquest cas i donat que la carta de l'Antònia és la resposta a una carta de Serra-Pagès, cap la possibilitat que fos el mestre qui la utilitzés per primera vegada en una crítica que sembla exagerada donat que la noia no havia parlat pas dels homes, només havia explicat que volia una professió que li permetés ser independent.

Amb les seves idees respecte dels homes i del matrimoni, l'Antònia intenta rebatre les opinions que el mestre suposadament li atribuiria en aquesta carta anterior. Diu que el problema no és que consideri els nois poc dignes d'ella ni que *«disfruti donant carbasses»*, el problema és que *«Jo no puch acceptar un jove d'iguals condicions que jo, perquè m'en trobo a faltar moltes de bones qualitats y un que fos superior a mi en bellesa moral y física no l'acceptaria tampoch ja que'm faria sofrir la meva inferioritat, encara qu'ell s'en conformés»*.

La seva idea sobre el matrimoni ve determinada per les converses que ha sentit entre dones casades (problemes dels fills, mal geni del marit...). S'ha arribat a preguntar si la seva posició crítica respecte del matrimoni no seria per pur egoisme, però s'adona que no és pas per egoisme, que són altres raons més de pes les que hi ha darrera. La seva idea del matrimoni fa que li sigui difícil trobar un home que estigui d'acord amb ella, i reconeix que la seva idea és *«sols teòrica, donchs ja se sab que la major part de coses boniques no es poden realitzar»*. És capaç d'imaginar una relació dona-home diferent de les que coneix, però també sap que és quasi bé impossible fer-la realitat.

Llavors passa a l'atac donant la volta als arguments del mestre. Si tal com ell diu, de matrimonis en sobren i de gent amb talent en falta, per què augmentar el nombre d'infeliços estimulants més casaments? es pregunta l'Antònia. Afegeix després que cadascú faci el que li sembli sense perjudicar els altres. És a dir, que sota l'aparença submissa del qui accepta, reivindica davant el mestre la llibertat de no casar-se com a opció individual i social. Afirma haver reflexionat sobre la vida de «solterona» que el professor li augura i diu no haver trobar cap diferència entre casada i soltera. Fa una concessió «*encara que és més noble la tasca de casada...*», per afegir contundent que si la soltera té bon criteri no ha de ser «*un destorb per a la societat*» i fins i tot pot fer una important tasca social; de «*germana de la caritat sense hàbits*» qualifica Antònia la dona soltera per a defensar-la davant el mestre. Per a ella és inacceptable la imatge de la soltera com element a-social.

És conscient que pel fet de ser dona està en perill de ser agredida pels homes; en aquest sentit el ser lletja (així és com ella es considera) és un avantatge ja que si fos «*guapa*», diu, hauria de prendre més precaucions per a evitar coses desagradables. Creu que si fos rica podria viatjar però hauria d'anar acompanyada d'una senyora de companyia i d'un criat. I afegeix «*un negre per a fer més por*». Comentari que ens remet a la Barcelona dels «indianos», però aquesta ja és una altra història.

Quan la noia explica que aspira a valdre's per ella mateixa i expressa la pròpia opinió sobre els diferents sectors socials, la reacció del mestre és dir-li que aquestes opinions estan influïdes per lectures «*escèptiques*». L'Antònia respon que, per desgràcia, les úniques lectures que ha fet han estat les novel·les rosa. És fàcil imaginar l'emèrit professor desconcertat davant la sinceritat de la noia i la claredat de les seves idees. Necessita una explicació que justifiqui aquest comportament que als seus ulls està fora de lloc, i no se li acudeix res més que recórrer als escèptics! Es devia creure la influència de les novel·les rosa en les opinions de la noia?. Ella segueix discutint sense perdre la seguretat «*encara que vostè em*

desfai punt per punt tots els plans no m'ofench».

Relació amb les companyes de l'Escola

Diu que no vol molestar les companyes parlant amb el professor a classe sobre els seus afers, però també diu que no vol parlar davant d'elles. Sembla bastant lògic tenint en compte que els temes que li interessien podrien xocar força amb els costums socials de l'època. Així i tot, l'Antònia a l'Escola es tracta amb les companyes i no té inconvenient en parlar en nom d'elles quan demana al mestre que els expliqui els viatges que ha fet o les acompanyi altra vegada a l'observatori astronòmic.

Quan la qüestió és aconseguir alumnes suficients per a fer possible la classe de català, ella parla amb les germanes Pla i les germanes Savall i fa passos prop de la Ventosa perquè convenci a la Pagès de fer català; així ho explica ella, i de les seves paraules es desprèn un ambient d'Escola de «senyoretetes» en què l'Antònia sembla moure's a gust i sense problemes.

Relació amb altres dones

A més de les germanes, les companyes, la mestra d'anglès, senyoreta Wandrey, i la filla de Serra-Pagès, apareix una dona amb qui hi ha una relació de complicitat, la Maria Vidal, que viu a la plaça Universitat en una adreça on hi ha un col·legi, no sabem de què. Si Maria Vidal està al corrent de la correspondència de l'Antònia amb Serra-Pagès, és probable que també conegui el contingut d'aquest intercanvi, i anant més enllà encara, Maria Vidal, podria ser la dona amb qui Antònia ha anat elaborant les seves opinions sobre ella mateixa i el món. És difícil creure que l'Antònia tota sola i en un ambient hostil hagi pogut elaborar les seves pròpies opinions i aconseguir un alt nivell de seguretat a l'hora d'exposar-les, sense tenir cap mena de suport. Però potser va ser així; no ho sabem.

El suport difícilment podia venir d'unes germanes que llegien novel·les rosa que a l'Antònia no li interessaven. Menys encara de lectures fetes, perquè com li explica clarament al professor no ha tingut accés a cap mena de literatura que hagi influït en el seu pensament crític. L'ambient de l'Escola no sembla tampoc un lloc on trobar interlocutores. La Maria Vidal, en canvi, sembla ser una persona important en la vida de l'Antònia. Imagino llargues converses a mitja tarda: les dues dones assegudes vora el finestral que dona a la plaça Universitat. La Maria sap moltes coses de la vida, té un esperit lliure com el de l'Antònia, i es troba a gust amb aquesta noia discolta que té ganes de menjar-se el món però no és prou valenta per a fer-ho.

L'Antònia parla també d'una amiga francesa interessada en la literatura castellana. Potser també amb ella pot parlar francament ja que domina el francès. De totes maneres és estrany que ni la Maria ni l'amiga francesa li hagin passat llibres a l'Antònia, que vol saber i conèixer. Potser elles tampoc han llegit, potser obtenir determinades publicacions és extremadament difícil, potser també ho és l'accés a les biblioteques?

Autoconsciència del seu procés d'aprenentatge

L'Antònia és molt explícita descrivint el seu procés d'aprenentatge. És conscient que obté una idea clara del que sent explicar als professors, però aquestes idees -afirma- no li queden fixades per falta d'estudi.

Només li agrada estudiar allò que li interessa i constata que les coses que pot comprendre i creu útils les aprèn amb més gust i fàcilment que les de memòria. És del criteri que no cal carregar el cervell memoritzant coses que es poden trobar en els llibres, i menys encara coses que canvien amb el temps, com per exemple «*les aleacions químiques*». Rebutja l'esforç per a passar uns exàmens lluïts, ja que el que l'interessa -diu- és aprendre. No és estrany, doncs, que més endavant afirmi: «*els títols no em fan fred ni calor*».

Considera rutinari el tipus d'ensenyament que donen a l'Escola Normal i explica al professor que per aquest motiu va triar l'Escola d'institutrius.

Té criteri propi sobre quina ha de ser l'actitud dels professors i es concedeix el dret a opinar sobre Serra-Pagés i a fer-li saber l'opinió que li mereix. Segons el criteri d'Antònia, el professor té una gran capacitat com a ensenyant que ella anomena «*talent pràctich*» per diferenciar-lo d'altres «*talents deslligats de la realitat*» que per a ella no serveixen de res. És a dir que valora positivament Serra-Pagés en la mesura que el considera un bon pedagog, que sap relacionar les idees abstractes amb la realitat.

Potser per la claredat de les seves opinions en relació a l'experiència d'aprendre i ensenyar, resulta una mica sorprenent que la noia es manifesti d'acord amb el mestre quan aquest afirma que a partir dels 30 anys ja no es pot aprendre gaire; un plantejament tancat i restrictiu que no encaixa gaire amb la seva concepció del que és l'aprenentatge. De totes maneres, i malgrat aquesta contradicció, l'Antònia té una visió activa i crítica de l'aprenentatge, que s'assembla força al que avui anomenem aprenentatge significatiu.

Algunes altres opinions seves:

Sobre la societat considera que la gent de més alta posició aprofiten el seu lloc per explotar tothom que poden i que els seus fills es pensen que ho tenen tot i no aprenen ni tenen educació. En canvi sí valora la gent de classe mitja («*no tant alta*» diu ella) entre la qual ha trobat persones que valen, tot i que precisament en aquest sector es troben les noies que són per a ella una competència molt gran en el camp de l'ensenyament del comerç. El seu rebuig a tractar amb «*senyores pretencioses de mal gust*» la porta a abandonar el «Corte»; darrera d'aquests qualificatius hi podem intuir l'actitud de nous rics de la puixant burgesia barcelonina. Té unes paraules d'elogi per a la classe popular, que segons ella és la més interessada en aprendre la llengua del país.

Sobre les novel·les rosa les defineix com a narració de successos més o menys reals que acaben en casament o en mort dels protagonistes i que adquireixen un toc d'emoció quan hi ha crims, raptos i altres desgràcies. En tot cas li provoquen una reacció negativa en ser contràries a la seva forma de pensar.

Sobre la seva família, quan en parla sempre és per queixar-se que no li permet tenir autonomia. Les relacions familiars li pesen molt i li impedeixen fer el que desitja, per exemple, al setembre de 1909 està dolguda perquè volia anar a estiuajar a Núria però la família no va voler: *«com jo no disposo, no n'he tret res de proposar-ho»*. Comentant els inconvenients de treballar en el negoci familiar, afirma: *«... a casa meva no m'agradaria quedar- m'hi, per por de no fer-ho prou be y 'a gust de tots; donchs'ls treballs d'un propi no son tan apreciats com'els d'un extrany.»*

Aquí la preocupació per a no fer-ho a gust de tots em sembla una excusa, ja que l'Antònia manifesta en moltes ocasions la seva voluntat de ser independent de la família. En canvi, em sembla molt significativa l'afirmació que els treballs d'un propi (algú de la família) no són tan apreciats com els d'un estrany. Ben segur que l'Antònia no es sentia valorada per la seva família, i per això li creava inseguretats pensar que la seva competència professional seria qüestionada. En una ocasió es refereix a la casa de la seva família amb el qualificatiu de «*desterro*» en què es troba confinada. I ho fa sense donar-hi massa importància, en el marc d'una frase on li demana al mestre que vagi a casa dels seus pares a donar-li classes de «Teneduria» (*«... si a vosté no li fos molt desavinent venir a aquest desterro»*). Una manera molt gràfica de descriure com se sentia en la casa paterna amb un pare totpoderós i una mare inexistent. En tota la correspondència no hi ha cap referència explícita a la seva mare; la menció més propera és el terme de «*papas*», referint-se als seus progenitors, que apareix només quatre vegades en tota la correspondència. D'altra banda considera que al seu pare no li ha dolgut gastar diners per a la seva educació i reconeix que això li ha permès anar a l'Escola. Possiblement per aquest motiu i perquè l'autoritat del pare és inqüestionable, quan ell li mana que es prepari per a portar els llibres

del negoci familiar, l'Antònia ho accepta i renuncia a trobar una feina fora de casa que li permeti ser independent.

Sobre les maneres de guanyar-se la vida adequades per una senyoreta, accepta el criteri del mestre en considerar que treballar, donar lliçons i ocupar un càrrec en una casa són les opcions que té una dona per a obtenir ingressos sense perdre el seu prestigi social. Parlen d'una «senyoreta», és a dir, no qualsevol dona. Si tenim en compte els àmbits socials en els que es mou l'Antònia i l'opinió que li mereixen les diferents classes socials, es tracta de veure quines són les ocupacions acceptables socialment per a les dones de classe mitja. Si bé «donar lliçons» és una feina les característiques de la qual coneixem perfectament, «ocupar un càrrec en una casa» ja exigeix un exercici d'especulació; podria tractar-se de fer d'institutriu, senyora de companyia, o «ama de llaves»... En canvi es fa molt més difícil entendre què significa per a ells «treballar». Tenint en compte que al llarg de la correspondència també parlen de la possibilitat del treball administratiu com a alternativa, podríem deduir -amb moltes reserves- que es tracta d'això. A favor d'aquesta hipòtesi, més endavant veurem que en els seus intents per a trobar feina fora de casa, l'Antònia assisteix a una entrevista amb el Sr. Gili (de Gili Editors?) que busca una persona que sàpiga mecanografia, taquigrafia i francès. La noia no dominava prou bé la mecanografia, i el fet és que no va aconseguir la feina.

Sobre el futur d'una soltera: *«En quan el meu porvenir no'm preocupa pas molt. Penso que ab salut no'm faltaria may feina per fer y per lo tan no es fácil que'm mori de gana y si aixó'm succehís, penso que tan se val morir d'una indigestió ó d'una malaltia infecciosa á ciutat, que fer-ho en un reconet de montanya sense gaire recursos».* Aquesta afirmació, Antònia l'utilitza per a rebatre el miserable panorama que el mestre destina a les dones solteres. Una contundent declaració d'independència. No sabem si va poder-la fer realitat ja que l'última notícia que tenim d'ella és el 1921 quan mor el seu pare, l'Antònia té trenta i pocs anys, i viu amb la família.

Què pensa d'ella mateixa

Quan parla d'ella mateixa és autocrítica en alguns aspectes, però aquesta actitud no suposa pas una autodesvalorització, al contrari, parla dels seus propis defectes amb tendresa. Diu que el seu caràcter independent fa que no segueixi un camí recte i segur. En la seva recerca d'una manera de viure que sigui més satisfactòria, diu que és variable i poc constant, comença moltes coses i no acaba res i reconeix que a vegades fa projectes descabellats i sempre somnia truites. També es queixa del «*geni poc emprendedor que té*».

També és conscient de les seves limitacions i dificultats. Li preocupa no saber fer-se valer davant els altres, especialment quan es tracta de la seva capacitat professional, i això ho expressa en uns moments difícils per a ella en que la seva independència depèn de trobar feina fora de casa. Confessa la dificultat de sintetitzar les pròpies idees a l'hora d'escriure, amb la frase feta «*per fer-me entendre omplo molt paper*». Diu que li fa vergonya no saber escriure el català, i procura que li ensenyin quan és a l'Escola d'institutrius, però sembla que no era fàcil aconseguir-ho. Quan valora els seus coneixements de l'ofici de modista és molt exigent amb ella mateixa, diu que li falta la lleugeresa imprescindible en aquest ofici, encara que no es nega la capacitat d'obtenir-la amb la pràctica. Pel que fa als seus coneixements de música explica que les melodies no li costen, però harmonitzar és difícil per a ella i li exigeix massa temps; només s'havia atrevit a posar acompanyament a alguna melodia i no n'havia quedat satisfeta.

En canvi valora positivament altres aspectes del seu caràcter. El seu temperament li permet no amoïnar-se ni disgustar-se per la vida que porta i aprofita tots els moments bons que pot passar perquè diu «*de dolents ja en venen*». No li preocupa el futur perquè mentre tingui salut es veu capaç de mantenir-se i, d'altra banda, no té la mania de grandeses i glories impossibles. Respecte a la imatge que té d'ella mateixa no es considera agraciada, però afegeix amb ironia que el ser rica i «*guapa*» li portaria massa problemes, i per tant, «*si no em*

conformo és perquè no vull». El mateix sentit de la ironia utilitza quan després d'haver plantejat i discutit amb el mestre els seus projectes d'independitzar-se, que són per a ella tan importants, li diu a Serra-Pagès que ella mateixa no es pren seriosament els propis somnis i que ho passa bé fent castells de color de rosa. Sembla una persona serena que es pren la vida amb realisme; diu que quan una cosa no li és possible fer-la, espera que vinguin «*tiempos mejores*» (en castellà en l'original). És precisament aquesta paraula, «asserenar-se», la que utilitza per a expressar què voldria aconseguir després del trasbals que ha estat per a ella la mort del seu pare. Però aquesta serenitat que demostra no està renyida amb la necessitat de demostrar que és decidida, per exemple quan va sola a demanar feina, fins i tot sense tenir en compte que això pot no agradar a qui l'ha de llogar. També en un moment dels seus escrits situa la distància formal que li sembla adequada entre ella i els homes: «*si bé no soc refractària a la galanteria, no m'agraden les grosseries*».

Quins són els seus desitjos

Els trobem expressats de manera reiterativa en els seus escrits. Valdre's sola; guanyar-se la vida de manera independent; poder disposar d'ella mateixa i aclarir-se sobre què fer amb la pròpia vida es repeteixen amb diferents paraules en la seva correspondència, són fonamentals i determinants. És en expressar aquests desitjos que dona a conèixer la seva visió del món. Els altres desitjos que formula són propostes per a fer realitat les aspiracions fonamentals, ja que tenen a veure amb una feina remunerada i amb la seva formació; vol ser mestra per a donar lliçons de literatura, o bé treballar de «comerç» a l'estranger (tot i que les coses aniran per un altre camí i no ho aconseguirà). Expressa també el desig d'aprendre idiomes i per fer-lo realitat es posa a estudiar català i anglès. També diu varies vegades que li agradaria llegir més; no podem saber si ho aconsegueix ni quines són les dificultats que li impedeixen fer-ho. Així mateix li agradaria conèixer món i ser rica per a poder viatjar, però ho formula com si fos un somni inabastable ja que l'Antònia no creu pas poder-lo fer realitat.

A tall de conclusions

L'Antònia Quinquer, aquesta barcelonina de família petit burgesa de principis de segle, de poc més de vint anys, té consciència d'ella mateixa i pensa per ella mateixa. No li agrada el destí que li espera com a dona casada i opta conscientment per la solteria.

Pugna per aconseguir una professió fora de casa que li permeti ser autònoma, però troba moltes dificultats. Intenta aconseguir el suport del mestre Serra-Pagès ja que el considera una persona cabal i raonable. Però el mestre, lluny d'ajudar-la, li recorda una vegada més quin es el destí de les noies com ella i l'amenaça amb un futur molt negre si no es plega a les exigències socials. El debat amb el mestre és un testimoni del que devia ser la lluita feminista de principis de segle.

Sembla que finalment, es veu obligada a abandonar el que ella mateixa qualifica de «*somnis inútils*» per a posar-se a treballar en el negoci familiar. En canvi no renuncia a la solteria, i quan la deixem, el 1921, amb més de trenta anys, continua soltera.

Segueix fosc el procés que la noia ha seguit per a prendre consciència d'ella mateixa, però el fet és que la té i que l'expressa amb gran claredat. En canvi són més que evidents les dificultats de tota mena que en aquella època hipotecaven l'autonomia de les dones.

En aquesta rebel·lió individual, en aquesta capacitat per expressar els propis desitjos que xoquen amb les normes establertes, les dones d'avui dia busquem i trobem aquesta genealogia que ens és imprescindible per a ser nosaltres mateixes. Gràcies Antònia!

notes:

1. La correspondència entre Antònia Quinquer i Rossend Serra- Pagès forma part de la documentació personal de Rossend Serra- Pagès que es troba a Barcelona a l'**Arxiu municipal d'història de la ciutat** (Epistolari, Alumnes i Centres Docents. Carpets 1 i 2, Plec 11, Carpeta 48, nº5).

2, 3, 4. En l'article original es relacionen totes les frases de la correspondència on apareixen els verbs: *pensar, haver de, tenir* (2); totes les frases de la correspondència on apareix el pronom personal en 1ª persona (3), i totes les frases on apareix el pronom possessiu en 1ª persona (4).

nota final:

Agraïixo a Caterina Spillari de la Universitat de Verona que m'hagi permès consultar els seus treballs i la informació que m'ha donat sobre tècniques diverses per a tractar la correspondència que es deriven de la pràctica de la psicologia i tenen molt a veure amb els estudis lingüístics.

bibliografia:

BONIFAZI, N., «Il genere epistolare e le lettere di Torquato Tasso», a *Il genere letterario*, Ed. Longo Ravenna, 1979.

BELLUCCI, N., «In nome del Padre. Riscontri retorici di un conflitto nelle lettere di Giacomo Leopardi a Monaldo», a *La lettera familiare*, Quaderni di Retorica e poetica, Ed. Liviana, PD, 1985 nº 1.

LILLO de, A., (a cura di) «L'analisi del contenuto qualitativa» a *L'analisi del contenuto* Ed. Il Molino Bologna, 1978.

SPILLARI, C., *Identità e relazione. Percorsi di riconoscimento nella scrittura autobiografica*. Article inèdit.

SPILLARI, C., *Lettere dal fronte '15/'18. Un contributo d'analisi*. Università degli Studi di Verona. Facoltà di Magisterio-Istituto di Psicologia. Report 52 Febbraio 1992.